

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת וירא תשע"ב

משקל המעשים

לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע... חָלָה לָךְ, הַשֵּׁפֶט פֶּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט? ! (בראשית יח, כה) מהו "חָלָה לָךְ" שתי פעמים? מפרש רש"י (על הפעם השניה): חלילה לך - לעולם לא תהיה כן. כלומר, חילול השם יהיה כל כך גדול, שאפילו בעולם הבא הוא לא יתוקן! אפילו בעוה"ב אי אפשר יהיה להבין מעשה כזה². מנין לאברהם אבינו מה יהיה בעוה"ב? - על כרחך, שכבר כאן היו לאברהם אבינו השגות של עוה"ב! עצם הביקור של הקב"ה אצל אברהם אבינו ביום השלישי למילתו, היה בבחינת הטעמה מעין עוה"ב, לאחר שנימול [בעוד שקודם שנימול, לא היה לו כח לעמוד כאשר היתה השכינה נגלית אליו (עי' רש"י שם יז, ג)]. אבל אברהם אבינו מעדיף להיות עובד ה', ולא מקבל שכר. ממילא, הוא פונה לטפל באורחיו, ומוותר על הקבלת פני השכינה.

הכנסת אורחים מיוחדת אצל אברהם אבינו

וכיצד מטפל אברהם באורחים? - אומרת הגמרא כך: עוד לפני שהגיעו האורחים, אברהם שואף לאורחים עד כדי כך, שהוא שולח את אליעזר לראות אם יש עוברי אורח בחוץ כדי להכניסם לביתו. וכשאליעזר אומר שאין אורחים, אברהם אומר: "לית הימנותא בעבדי" (אין להאמין לעבד), והולך לבדוק בעצמו האם יש אורחים. הוא יושב בפתח אהלו בכמיהה לאורחים (ב"מ פו, ב), ומצטער כשאינו מוצא כאלו (רש"י בראשית יח, א). כדי שלא יצטער כל כך, שולח לו הקב"ה שלשה מלאכים בדמות אנשים, להיות לו לאורחים (רש"י שם).

"וַיָּרָא, וַהֲגֵה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְצִים עָלָיו... וַיֵּרָא לְקַרְתָּם מִפְּתַח הָאֵהָל, וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֲרָצָה... (שם, ב). הוא רץ אל האורחים, ומשתחוה להם. "וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל שְׂרָה, וַיֹּאמֶר מְהֵרָה שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֵלֶת לוֹשִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת... וְאֶל הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם... וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחֵלֶב וַיִּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּתֵּן לַפְּגִיָּהִם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם פָּתַח הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ" (שם, ו). הוא עומד עליהם לשמשם (אונקלוס). הכל בזריזות ובהתלהבות, עם כל הכבוד לאורחים, ועם כל הלב³. חז"ל אומרים, שבשכר מה שעשה אברהם אבינו באותו יום, זכו אח"כ בניו לכל מיני דברים. "בשכר חֶמְאָה וְחֵלֶב" - זכו למן. בשכר וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם - זכו לעמוד הענן. בשכר וַיִּקַּח נָא מֵעֵט מִיָּם - זכו לבארה של מרים" (ב"מ פו, ב).

ונשאלת השאלה: האם רק באותו יום הכניס אברהם אורחים?! הרי כל ימיו מתעסק אברהם אבינו בהכנסת אורחים! מדוע אפוא מונים חז"ל דוקא את הדברים שעשה אברהם באותו יום? הסבירו בזה, שזהו מפני שבאותו יום מגיע אברהם לשיא הכנסת האורחים שלו. הוא זקן בן תשעים ותשע שנה, ביום השלישי למילתו, הוא חולה, החום כבד מאד נכיון

"גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה" - האם נוגעת הלכה זו גם לנו?

"וַיָּרָא אֱלֹהֵי ה'" (בראשית יח א) - אומר רש"י, שאותו היום יום שלישי למילתו של אברהם היה, ובא הקב"ה לבקר את החולה. ומה קורה בזמן הביקור? - "וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא, וַהֲגֵה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְצִים עָלָיו, וַיָּרָא וַיֵּרָץ לְקַרְתָּם מִפְּתַח הָאֵהָל" (בראשית יח, ב). אברהם מבחין באורחים העומדים בחוץ, והוא עוזב את הקב"ה, ורץ אל האורחים. אמנם הוא נוטל רשות לכך מהשכינה - "וַיֹּאמֶר: אֶ-ד-נ-י¹, אִם נָא מְצֹאֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ, אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ" - אבל למעשה, הוא עוזב את השכינה, ורץ לקבל את האורחים. איך עושים דבר כזה, לעזוב את הקב"ה כדי לכבד בשר ודם? - אומרים מכאן חז"ל, שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה (שבועות לה, ב). לכן עוזב אברהם את השכינה, וניגש לטפל באורחים.

ונשאלת השאלה: האם גם אצלנו כך הוא הדין? למשל: אחד מתפלל "שמונה עשרה", ובאמצע התפלה - מופיע אורח. האם יפסיק באמצע התפלה כדי לטפל באורח? - ודאי שלא! הרי הלכה היא בתפלה, שאפילו מלך שואל בשלומו - לא ישיבונו (ברכות ל, ב). כל שכן שאסור להפסיק בשביל אורח פשוט. וקשה לכאורה: מה עם "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה"? למה לא נפסיק בתפלה כדי לקבל את פני האורח? התירוץ הוא, שתפלה איננה "הקבלת פני שכינה", אלא עבודת ה', ועבודת ה' קודמת לעבודת בשר ודם. לכן, אסור להפסיק בתפלה בשביל לקבל את האורח.

אם כן, מדוע נהג אברהם אחרת? מדוע עזב את השכינה כדי לקבל את האורחים? - כי אצל אברהם אבינו, הקבלת פני השכינה באותה שעה לא היתה עבודת ה'. הקב"ה לא בא אל אברהם כדי שיעבוד אותו, אלא כדי לבקרו ביום השלישי למילתו (רש"י בראשית יח, א). ממילא, שם - גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה. כי הקבלת פני שכינה זו, היא בבחינת שכר לאברהם אבינו, מעין עוה"ב, שבו "צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם, ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז, א), ואילו הכנסת אורחים היא מצוה. "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא" (אבות פ"ד מ"ז), ועדיף להתעסק במצוה, מאשר להנות מזיו השכינה.

מנין שאותה "הקבלת פני שכינה" היתה בבחינת "מעין עולם הבא"? אמרו חז"ל: "שלשה הטעמים הקב"ה בעולם הזה מְעִין הָעוֹלָם הַבָּא, אֵלוֹ הֵן: אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב" (ב"ב טז, ב - יז, א). מתי הטעמים ה' את אברהם אבינו מעין עוה"ב? חושבני שכאן היה הדבר הזה! שהרי מיד אחר כך מתפלל אברהם אבינו על סדום, ואומר לה': "חָלָה לָךְ, הַשֵּׁפֶט פֶּדְבָר הָהָה

אצלנו זה כך. "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה" (תהלים לו, ז). המשפט של הקב"ה על כל מעשה ומחדל נוקב עד התהום. אבל מצד שני - מדה טובה מרובה ממדת פורענות (סוטה יא, א). אם ההעדר הוא כ"כ חמור, אז השכר על מעשים טובים שאנו עושים הוא גדול בלי סוף. הקב"ה אומר לאברהם אבינו: "הֲבֵט נָא הַשְּׂמִימָה וְסִפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם, וַיֹּאמֶר לוֹ: כִּי הַיְהִי זֶרְעֶךָ" (בראשית טו, ה). מה פירוש "כִּי הַיְהִי זֶרְעֶךָ"? חושבני שאין הכוונה רק לכך, שמשפך בני ישראל יהיה רב ככוכבי השמים, אלא הכוונה היא גם לגודל. הרי גלוי וידוע, שהכוכבים רק נראים קטנים, אבל גדלם האמיתי הוא רב ועצום. רובם גדולים יותר מכדור הארץ, וחלקם גדולים ולוהטים פי כמה וכמה אף מן השמש! ובכל זאת, הכוכבים נראים לנו קטנים מאד. ניתן בכף יד אחת לכסות כמה וכמה כוכבים. למה זה? - בגלל המרחק. המרחק העצום של הכוכבים מן הארץ, גורם לנו לראותם כקטנים כל כך. כך גם בני ישראל. כל יהודי הוא גדול (בערכו הרוחני) כמו כוכב בשמים, וגם אם הוא נראה לנו קטן, זה רק מפני שאנו רחוקים מפנימיותו, ואיננו יכולים להתרשם בעינינו הגשמיות מגדלו הרוחני האמיתי. אבל האמת היא שגדלו וערכו הוא עצום ורב. הנשמה שלו - גדולה ועצומה. ממילא, קשה לשער ולתאר עד כמה משפיע מעשה של כל יהודי על כל העולמות. הקב"ה מתחשב מאד במעשיו של כל יהודי, במחשבות של כל יהודי, והדברים עצומים ונוקבים.

אבל חשבתי עוד נקודה, לפרש בכוונת הפסוק "כִּי הַיְהִי זֶרְעֶךָ". מה יקרה אם כוכב אחד יזוז קצת מהמקום שנקבע לו? אם כוכב אחד יזוז ממקומו, הדבר עלול לגרום לתגובת שרשרת נוראה. כי יש איזון בין הכוכבים, לפי כח המשיכה והדחיה שלהם. הקב"ה איזן, שכח המשיכה של כל כוכב לא יהיה יותר מדי חזק, ושכח הדחיה לא יהיה יותר חזק מדי. למשל, אם כח המשיכה של השמש היה חזק יותר, היינו כולנו נמשכים אל השמש ונשרפים, ואם כח הדחיה היה חזק מדי, היינו כולנו קופאים למוות. ממילא, אם כוכב אחד יזוז ממקומו, מי יודע לאיזה תוצאות זה יביא. כך גם אצל בני ישראל. אם יהודי אחד זז ממקומו (הרוחני) ויורד, הדבר עלול להביא לתוצאות נוראות ועצומות. "כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות לט, א), ובאר הרמ"ק ז"ל, ש'עֲרָבִים' הוא מלשון תערובת, שנשמות ישראל משותפות ומעורבות זו בזו, "שֶׁמֶם יֵשׁ בְּכָל אֶחָד חֵלֶק מִחִבְרֵי" (תומר דבורה פ"א מידה ד'). וכמו שהמשילו בזה משל, שעם ישראל קשורים ואחוזים זה בזה כשלשלת של טבעות. ממילא, כשהטבעת העליונה עולה - כל הטבעות עולות. וכשהטבעת העליונה יורדת - כל הטבעות יורדות, כל אחת ביחס למקומה.

להיות ישר

עד כמה רב משקל המעשים שלנו ניתן לראות גם מדברי חז"ל שאמרו, "כל העוסק בתורה לשמה... כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, שנאמר: וְאֵשׁ דְּבָרֶיךָ בְּפִיךָ וּבְצֵל יְדֶיךָ פְּסִיתֶיךָ, לְנֹטֵעַ שְׁמַיִם וְלִיסֹד אֲרֶץ" (ישעיהו נא, טז; סנה' צט, ב). כלומר, ע"י שאדם לומד תורה ("וְאֵשׁ דְּבָרֶיךָ בְּפִיךָ"), הוא נוטע

שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו באורחים (ב"מ פו, ב), ובכל זאת הוא ממהר ורץ. רץ לְבָקֶר, רץ לשרה, רץ לזה ורץ לזה, ביום הזה הוא מגיע לשיא השלמות של הכנסת האורחים שלו. לכן היום הזה קובע את מתן השכר. כמובן, הוא מקבל שכר גם על כל שאר הימים שהכניס אורחים, אבל ביום הזה הגיע לפסגה של הכנסת האורחים, לכן זה היום הקובע, מה יהיה שכרם של בני ישראל אחר כך.

הפסד עצום לכלל ישראל, בגלל חסרון דק במצות הכנסת אורחים של אברהם אבינו

ובכל זאת, חז"ל אומרים, שהיה גם דבר אחד שאברהם לא עשה בשלמות. כל דבר שעשה אברהם לאורחים - עשה אברהם בעצמו: "וְאֵל הַבָּקֶר רָץ אַבְרָהָם" (בראשית יח, ז), "וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב... וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהֶם" (שם, ח), "וְהוּא עֹמֵד עַלֵּיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאמְרוּ" (שם), "וַיִּצְבְּרָהֶם הַלֶּךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם" (שם, טז). רק דבר אחד לא עשה אברהם בעצמו: "וַיִּקַּח נָא מֵעֵט מִיָּם וַיִּרְחֹצוּ בְּגָלְיִים" (שם, ד). "קח" - ע"י שליח. לא על ידי. מה היתה התוצאה מזה? אומרים חז"ל: "כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו. וכל מה שעשה אברהם ע"י שליח, עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח" (ב"מ פו, ב). אברהם רץ אל הבקר בעצמו - ה' מביא שְׁלִיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל בעצמו; אברהם מגיש חמאה וחלב בעצמו - ה' מוריד מן לישראל בעצמו; אברהם מלווה את אורחיו בעצמו - ה' מלווה את ישראל בעמוד ענן בעצמו. ואולם "קח נא מעט מים", שלא עשה אברהם בעצמו אלא ע"י שליח, גם הקב"ה לא נתן לישראל בעצמו, אלא ע"י שליח - הלא הוא משה רבינו, שנצטוו להוציא לישראל מים מן הסלע.

וקשה לכאורה: הרי משה רבינו הוא שליח מוכובד מאד, וא"כ מהו כבר הפסד הגדול, שקבלנו מים על יד משה, ולא מהקב"ה בעצמו? אבל האמת היא, שיש כאן הבדל גדול מאד. בגלל זה שמשה הוא זה שצריך לתת מים לישראל ולא הקב"ה בעצמו, מתרחש חטא מי מריבה, שגורם לכך שמשה צריך למות במדבר בלי להכנס לארץ ישראל (ע"י במדבר כז, יב-ד). חז"ל אמרו, שאם משה רבינו היה נכנס לארץ ובונה את המקדש, המקדש לא היה נחרב (ע"י "אור החיים" דברים א, לו; "אדרת אליהו" להגר"א דברים ג, כד [בסוף דבריו שם], ופירושו הגר"א לשה"ש ד, ו). רק מפני שמשה רבינו לא נכנס לארץ, היתה שליטה לצד הרע, עד שלבסוף נחרב המקדש. הרי שההבדל בין נתינת מים ע"י ה' לנתינת מים ע"י שליח, הוא הבדל של גלות של אלפים שנה! כל הצרות שעברו עלינו במשך אלפים שנה, מהרומאים, מהאינקביזיציה, מהקומוניסטים ומהגרמנים ימ"ש, הכל בגלל ההבדל הקטן הזה, שאברהם הזקן והחולה אמר לאורחיו "קח נא מעט מים" ע"י שליח, ולא הביא להם את המים (לרחיצת רגליהם!) בכוחות עצמו. כמו שכל פעולה של אברהם כאן קובעת מתן שכר גדול, כך כל מחדל של אברהם קובע הפסד גדול.

מה בין ישראל לכוכבים?

וצריך לדעת, שלא רק אצל אברהם אבינו זה כך, אלא גם

עושה עם הברואים, להביא אותם לחיי נצח במקום חיים זמניים בלבד. חז"ל הרי אמרו, שהמלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שנאמר: "יִקַּח אֶתְכֶם אֶת שְׂרֵי אֲשֶׁתוֹ... וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחַרְךָ" (סנה' צט, ב). כי אברהם ושרה עשו נפשות. הם לקחו גלמים שעתידיים לחיות רק מאה עשרים שנה, ועשו מהם נפשות שיחיו חיי נצח.

כשאברהם עושה חסד, הוא גם עושה עם כל הנפש שלו. מוסר את כל הנפש שלו עבור החסד. הפסוק אומר: "וְתִפֶּק לְרַעֲב נִפְשָׁךְ" (ישעיהו נח, י). חז"ל מביאים, שמלאך המוות נשלח לקחת את נפשו של ר' חייא, ור' חייא היה קדש קדשים, ומלאך המוות לא היה יכול לנגוע בו. מה עשה מלאך המוות? התחפש לעני, ובא לבקש צדקה מר' חייא. ר' חייא ניגש, כמובן, לתת לו ככר לחם. הראה לו מלאך המוות שהוא מלאך המוות, ואמר לו: אם מרחם אתה על עני, למה לא תרחם גם עלי? גם אני עני! אני צריך את נפשך! תן לי לקחת את נפשך! קיבל ר' חייא את הטענה, ועבר לחיי עוה"ב. והקשה בזה מו"ר הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל: איזה דמיון הוא זה? בשלמא ככר לחם - זה באמת צריך לתת לעני. בשעת הדחק אתן לו אפילו שני ככרות. אבל את הנפש שלי? הרי "עוֹר בְּעוֹר וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ" (איוב ב, ד) נפשו של אדם שווה לו יותר מכל ממונו! וא"כ, איזה חיוב יש למסור לעני את הנפש? הרי חיוב נתינת צדקה הוא לא יותר ממעשר, ולכל היותר חומש, אבל לא את הכל! וודאי שלא את הנפש! התירוץ הוא, שר' חייא, כשהיה נותן צדקה, לא היה נותן לעני רק ככר לחם, אלא היה נותן את כל הלב! "וְתִפֶּק לְרַעֲב נַפְשָׁךְ". אומר לו אפוא מלאך המוות: כמו שלעני אתה נותן את כל הלב, תן גם לי את כל הלב!... גם אני עני. נשלחתי מהשמים לקחת אותך, ואני צריך שתתן לי את כל הלב... ור' חייא קיבל את הטענה הזאת ועבר לחיי עולם הבא. כך צריך לתת צדקה, מכל הלב.

חז"ל אומרים, שלא ניתן כח הפלפול אלא למשה ולזרעו, ומשה נהג בו טובת עין ונתנו לישראל, שיוכלו גם הם לפלפל בתורה (גדרים לח, א). אינני יודע פשט בגמרא הזו. איך מצפים מאיתנו שנקיים את התורה בלי כח הפלפול? הרי בלי כח הפלפול לא היינו מוצאים דינו ורגלינו בתורה. אם התורה אומרת "וְכִי יִגַּח שׂוֹר" (שמות כא, כח), לא היינו יודעים מה יהיה הדין אם גמל יבעט, או פיל ירמוס. צריך הרי את הפלפול כדי לדעת מה קרן ומה שן ומה רגל, וכן בשאר כל דיני התורה, איך היה אפשר להבין את התורה בלי פלפול דאורייתא? אינני יודע. אבל כך הגמרא אומרת, שפלפול התורה ניתן למשה רבינו ולבניו, ומשה רבינו היה טוב עין ומסר לנו את כח הפלפול בתורה. בזכות זה אנו יושבים היום בישיבה, ולומדים דפי גמרא בזה אחר זה. אחרת היתה לנו רק ההלכה המתומצתת. בזכות משה רבינו יש לנו את כח הפלפול של התורה. זה "נפש". משה מוסר לנו נפש, שנוכל לחיות חיי עולם. כך אברהם נותן את הנפש שלו. כך הוא עושה את הנפש אשר עשו בחרן, מקרב אנשים עם כל הנפש, לא רק עם קצת לחם ובשר ויין, אלא עם הנפש הוא נותן לאורחים.

בישיבה, הנהלת הישיבה אמורה לספק את הגשמיות לתלמידים (במה שיש לה). אבל מה צריכים תלמידי הישיבה

שמים ויוסד ארץ. כמובן, לא מדובר בַּשָּׁמַיִם אֶרֶץ מֵהַסּוּג המוכר לנו, אלא בעולם מסוג אחר, שאינו נראה לעיני בשר. עולמות רוחניים שלמים נבראים ונבנים מכל דיבור של תורה שאדם מוציא מפיו!⁴ (ע"י "נפש החיים" שער ד' פ"ב) כיצד נראים העולמות האלה? - תלוי באופי הלימוד שלנו. אם הלימוד הוא בכוונת הלב ובהעמקה - העולמות הנבראים ממנו הם טובים ומאירים. ואם הלימוד הוא פחות בעיון ופחות בכוונה - העולמות הנבראים ממנו הם פחות טובים (ע"ש פכ"ב ופכ"ג). אז כדאי לברוא עולמות גדולים ויפים עד כמה שאפשר - ללמוד בשקידה ובהתמדה, ולחדש חידושים אמיתיים.

ובכל זאת, צריך לדעת, שהעולמות הנבראים מלימוד התורה שלנו, תלויים בכוונה, ברצון, ולא דווקא בכשרון. ישנם אנשים שאינם מוכשרים כל כך, ובכל זאת התורה שלהם גדולה ועצומה. האבות נשתבחו בזה שהיו "ישרים" (ע"ז כה, א). מה פירוש "ישרים"? שעשו מה שעשו לא בשביל להראות צדיקים, או כדי שיעריכו אותם, אלא מפני שעצם הדבר הוא נכון. כך צריכים להיות לימוד התורה שלנו וקיום המצוות שלנו. לעשות את רצון ה', מפני שזהו הדבר הנכון לעשותו, ולא בגלל חשבונות אנוכיים - כבוד, ממון, או שררה וכיו"ב.

שלמה המלך אומר: "אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יֶשֶׁר, וְהִמָּה בְקִשׁוֹ חֲשִׁבֹנוֹת רַבִּים" (קהלת ז, ט). כלומר, האדם הראשון נברא כשהוא ישר, אבל מיד לאחר שנברא הוא ביקש "חֲשִׁבֹנוֹת רַבִּים"⁵, ולכן חטא כמה שחטא ואיבד את ישרותו⁶ (ע"י רש"י שם). האבות הקדושים עבדו על הנקודה הזו, והצליחו בעבודתם לחזור למדרגת הישרות של אדם הראשון. על ישראל זו שמרו כל ימי חייהם, ולכן נקראו "ישרים"⁷. אבל שאר בני אדם אינם כך. שאר בני אדם מבקשים "חֲשִׁבֹנוֹת רַבִּים". הם אינם מחפשים ב"י ש"ו"ת מהו רצון ה', אלא מחפשים "מה כדאי לי" ו"מה נעים לי", ולכן הם רחוקים כל כך ממדרגת האבות.

מספרים, ששאלו פעם סוחר אחד: "כמה הם שְׁנֵי פַעַמִּים שְׁנֵיִם"? ענה הסוחר: "תלוי! אם אני קונה - זה שלוש; אם אני מוכר - זה חמש!... זוהי דוגמא ל"חֲשִׁבֹנוֹת רַבִּים"! "חשבון" אחד לקניה, ו"חשבון" אחד למכירה... כשמנהלים את החיים עם חשבונות כאלו, מתוך כוונה להגיע לתוצאות שנוחות לי, אי אפשר להגיע למדרגת "ישר". "ישר" הוא רק זה שעושה חשבון בלי נגיעות. זוהי המעלה של האבות, שנקראו "ישרים", כי חפשו בישרות מהו רצון ה'.

"לתת את הנפש" לזולת

אהבת הבורא הביאה את האבות לאהוב גם את הבריות. היות והבריות הן בריותיו של הבורא, ממילא, מי שאוהב את הבורא אוהב גם את בריותיו. אהבת הבריות של אברהם אבינו הביאה אותו להיטיב להם בלי גבול, גם בגשמיות וגם ברוחניות. עיקר ההטבה של אברהם אבינו עם הבריות היתה הטבה רוחנית, שלימד בני אדם להכיר בקב"ה, להאמין בו, ולברכו. כי הטבה גשמית מועילה לאדם רק לכמה שנים שבהן הוא חי בעוה"ז, אבל הטבה רוחנית מביאה אותו לחיי נצח. זהו חסד הרבה יותר גדול, וזוהי ההטבה הגדולה שאברהם אבינו

ולזרעו אחריו חיי עולם, בחיך שחיכת אליו! זה הרבה יותר מאשר כוס חלב. צריך להשתדל לקרב יהודים לתורה ולאהבת תורה, לאהבת א"י, שירגישו טוב בא"י, יש מהאמוראים שהיו מתקנים את הדרכים בא"י, כדי שאנשים ירגישו טוב בא"י, ולא יתלוננו ח"ו על א"י. צריך אפוא להשתדל, שאנשים ירגישו שתורה היא דבר טוב, שא"י היא דבר טוב, שירושלים עיר הקודש היא דבר טוב, שירגישו את כל האהבה הזאת, שניתן את האהבה כמו אברהם אבינו, למסור את הנפש לאורחים, לא רק חיך קפוא על הפנים, אלא חיך לבבי שנובע מטוב לב, מאהבת הבריות, שכולנו בני אברהם יצחק ויעקב, לקרב כל אחד, ונזכה כולנו לראות בטוב ה' במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

לעשות במסגרת הישיבה? לקרב את אלה שבאים מעבר לים. מי שבא ממקום רחוק, מרגיש בהתחלה זר בישיבה. אני עד היום זוכר לטובה אנשים שקרבו אותי בישיבות הראשונות שלמדתי בהן. צריך לקרב את אלה שבאים מעבר לים, שעזבו את ארצם ואת מולדתם, את הדולר ואת היורו, ובאו לא"י ללמוד תורה. צריך לקרב אותם, להראות להם פנים שוחקות, ללמוד איתם אם הם צריכים, או לתת כל עזרה אחרת שהם צריכים. זהו מעין החסד שעשה אברהם אבינו, שקרב אנשים תחת כנפי השכינה.

חז"ל אמרו, "טוב המלביץ שינים לחברו יותר ממשקהו חלב" (כתובות ק"א, ב). לתת חיך לאדם ולהראות לו פנים שוחקות, שזה יותר מלתת לו כוס חלב. למה זה יותר? הרי כוס חלב עולה כסף, וחיך לא עולה כסף! ובכלל, מה כבר נתתי לשני כשחייתני אליו? אלא שמחלב אפשר לחיות רק יום-יומים, או שלשה ימים. ולעומת זאת, בחיך אפשר להעניק לאדם חיי עולם! אם בא בחור לישיבה, מקבלים אותו בסבר פנים יפות, מקרבים אותו, רוצים ללמוד איתו, לסייע לו בכל מה שצריך - בזה מעניקים לו חיי עולם. הוא ירגיש טוב בישיבה, ילמד היטב בישיבה, אחר כך ישלח גם את בניו לישיבה, ובניו גם הם ישלחו את בניהם לישיבה - הענקת לו

1. חז"ל נחלקו, האם שם זה הוא קודש או חול (שבועות לה, ב. ועי' בפירושו רש"י כאן). והיינו, דנחלקו חז"ל, האם בכינוי זה פונה אברהם אל הקב"ה, או שהוא פונה אל האורחים. [ויש מזה נפקא מינה להלכה, האם צריך הסופר לקדש תיבה זו בקדושת השם - לומר לפני כתיבתה "לשם קדושת השם" - או לא (עי' שו"ע יו"ד סי' רע"ו סע' ב)]. אבל להלכה נפסק ששם זה הוא קודש (רמב"ם הלכ' יסודי התורה פ"ו ה"ט) [וכן תרגם אונקלוס]. כלומר, אברהם אבינו מדבר כאן אל הקב"ה, ומבקש ממנו שימתין לו ולא יעבור ממנו בשעה שהוא מטפל באורחים.
2. עי' "דעת תבונות" לרמח"ל, שלעתיד לבא, "ביום הדין הגדול, יפרוש האדון ברוך הוא את השמלה לעיני כל היצור, מכל מה שנעשה מיום פְּרוּא אלקים אדם על הארץ עד היום ההוא, וְיֵרָאָה יוֹשֵׁר מִשְׁפָּטוֹ בְּכָל מַעֲשֵׂה וּמַעֲשֵׂה, קִטּוֹן וּגְדוּל" ("דעת תבונות" מהדורת הגה"צ ר' חיים פרידלנדר זצ"ל, סוף סי' ק"ע), וכמבואר בתרגום יונתן על הפסוק: "סוּף דְּבָר הַכָּל נִשְׁמָע" וכו' (קהלת יב, יג). אלא שכאן אומר אברהם לקב"ה, שאם יספה ה' צדיק עם רשע, "וְהִיָּה כְצִדִיק כְּרָשָׁע", הרי זה חילול ה' גדול כל כך, שגם לעתיד לבא אי אפשר יהיה להבין אותו.
3. "וטעם וְאֵל הַפֶּקֶר רֵץ אֲבָרְהָם", להגיד רוב חשקו בנדיבות. כי האדם הגדול אשר היו בביתו שמונה עשר ושלוש מאות איש שולף חרב (עי' בראשית יד, יד), והוא זקן מאד וחלוש במילתו, הלך הוא בעצמו אל אהל שרה לזרו אותה בעשיית הלחם, ואחרי כן רץ אל קְוֹם הַפֶּקֶר לְבָקֶר מִשֶׁם בֶּן בְּקָר רך וטוב לעשות לאורחיו, ולא עשה כל זה על ידי אחד ממשרתיו העומדים לפניו" (רמב"ן שם יח, ז).
4. ובמשנה נקראו תלמידי חכמים "בְּנֵי אֵימ" (מקואות פ"ט מ"ו), לפי "שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן" (שבת קיד, א). "שכל חיותם וקיומם של העולמות כולם, הוא רק ע"י התורה הקדושה כשישראל עוסקין בה... ואילו היה העולם מקצהו ועד קצהו פנוי אף רגע אחד מעסק והתבוננות בתורה הקדושה - היו חוזרים כל העולמות לתהו ובהו" (נפש החיים שער א' פט"ז בהגה"ה). וכן אמרו: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: וְכָל בְּנֵי לְמוּדֵי ה', וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךְ (ישעיהו נד, יג); אל תקרי בְּנֵיךְ, אלא ב' ו' נ' ?" (ברכות סד, א). דבונך, אלו תלמידי חכמים.
5. היינו, שהעדיף - בעצת הנחש - להכניס את עצמו למצב של בחירה, ולא לתפקד כמכונה אוטומטית שעושה את רצון ה' בלי בחירה (עי' "מכתב מאליהו" ח"ב עמ' 137 ואילך, ובשיחת הרב שליט"א לפרשת שלח תשס"ט).
6. ובאמת, מאז - באי עולם לא נבראים עוד "ישרים", אלא כמו שנאמר בתורה: "פִּי יִצְרֵ לְבַב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו" (בראשית ח, כא). "משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע" (רש"י שם). וכן נאמר, "עֵינֵי פְּקָא אָדָם יְלֵד" (איוב יא, יב). [ומה שאומרים בכל יום: "אֶלְקֵי, נשמה שנתת בי טהורה היא", וזה מצד הנשמה לבדה; אבל לאחר שהיא מתחברת אל הגוף, האדם נמשך יותר אל עיני הגוף ותאוותיו, כל זמן שלא חינך את עצמו להכניע את הגוף אל הנשמה].
7. ומבואר בפירושו המיוחס לרש"י על מס' תענית (טו, א ד"ה ה"ג לא הכל), דישרים היא מדרגה גבוהה יותר מצדיקים. ועי' בסידור הגר"א בפירושו "שיח יצחק" על תפלת ר"ה ("ובכן צדיקים יראו וישמחו"), ד"צדיק" הוא המקיים את התורה, אך יש לו מלחמה פנימית, וצריך עדין לכבוש את יצרו. אבל "ישר" הוא זה שטבעו נוטה רק לטוב ולא לרע כלל, כי התגבר על יצרו לגמרי וסילקו ממנו. [ולכן רק "ל' ? ש' י ל' ב' שְׁמִחָה" (תהלים צז, יא), אבל הצדיקים אין שמחתם שלמה, ע"ש].